

Mälardalens högskola
Akademin för hållbar samhälls- och teknikutveckling

Sambandet mellan arbetstillfredsställelse, stressupplevelse och empati hos förskolepedagoger

Juliet Sezkir

C-uppsats i psykologi, VT 2010
Handledare: Pia Wennerholm
Examinator: Anna Dåderman

Sambandet mellan arbetstillfredsställelse, stressupplevelse och empati hos förskolepedagoger

Juliet Sezkir

Skadliga nivåer av stress och därtill relaterade sjukdomar är ett väl belagt fenomen bland svenska lärare. Dock finns det ingen likartad forskning om svenska förskolepedagoger. Syftet med föreliggande studie var att undersöka om arbetstillfredsställelse, stressupplevelse samt empatisk förmåga i arbetet uppvisade samband hos förskolepedagoger. En enkätundersökning gjordes där förskolepedagoger fick besvara frågor angående arbetstillfredsställelsen, stressupplevelsen och empatisk förmåga. För att mäta dessa tre variabler användes ett svenskt instrument Satisfaction with Work Questionnaires samt en empatiskala om vilka känslor de kände för ett barn i tre fiktiva berättelser. Reliabiliteten av variablerna hade en hög intern Cronbachs alfa .87 vilket är ett mått på den interna homogeniteten. Deltagare var 73 förskolepedagoger, varav fyra män. Respondenternas ålder varierade mellan 20-73 år. Studiens resultat visade ett positivt signifikant samband mellan empati och arbetstillfredsställelse. Inget samband påvisades mellan arbetstillfredsställelse och antal år förskolepedagoger varit verksamma inom branschen och inte heller något samband mellan arbetstillfredsställelse och stressupplevelse kunde påvisas.

Keywords: preschool teacher, empathy, perceived stress, job satisfaction

Inledning

Empati har en viktig funktion i en pedagogs arbetsliv eftersom begreppet empati handlar om att kunna växla från sitt eget till elevens perspektiv. En pedagog har ett viktigt ansvar när det gäller att möta sina kollegor med respekt samt ta hand om barn och föräldrar genom att pedagogen är engagerad (Öhman, 2003).

Tidigare forskning (Ahn & Stifter, 2006; Keinbaum, 2001) visar att vuxna förebilder har ett enorm påverkan på barns emotionella utveckling och reglering. När vuxna visar känslor och respekterar barns emotionella känslor tenderar barn kunna reglera sina känslor på ett sätt fullt av självförtroende. Lärare som har en förmåga att interagera på ett känslomässigt varmt sätt är en viktig del för barns egna känslomässiga utveckling, då denna förmåga hos pedagogen i sin tur påverkar barnets empatiska beteende. Eftersom forskare ännu inte beaktat vad som sker hos förskolepedagoger när de uppvisar emotionella känslor har den här undersökningen intresserat sig för detta och därmed inkluderat variablerna arbetstillfredsställelse och stressupplevelse.

Samtidigt som förskolepedagoger har en stor inverkan på ett barns emotionella utveckling finns det underliggande faktorer som kan störa detta. Alltför många pedagoger känner sig stressade inför sociala och ekonomiska förändringar som sker i arbetslivet. Det kan vara allt ifrån att

möta ett barns behov, möta arbetskollegornas behov, ta hand om föräldrarnas behov till minskad personal (Kelly & Berthelsen, 1995).

Syftet med studien var att undersöka hur yrkesverksamma inom förskolan påverkas av situationer i vilka de ofta behöver känna empati med barnen, deras upplevda grad av stress samt pedagogernas arbetstillfredsställelse i arbetet. Därmed kommer intresset av denna studie omfatta förskolepedagogers relation till dessa tre nämnda begrepp.

Olika perspektiv på begreppet empati

Empati handlar om att kunna känna för en annan individs inre känslor. Holm (2001) definierade begreppet empati med att vara hjälpsam, visa medkänsla för motparten samt att förstå den andra individen. Liksom Holm anser Håkansson (2006a) att begreppet empati är svårt att definiera och att det råder en viss förvirring och oenighet när det gäller detta begrepp. En tidig definition av Rogers (1975) handlade om att en individ skulle kunna uppfatta en annan persons situation med en exakthet, meningsfullhet och med känslomässiga komponenter. Dock menade han att empati inte som tidigare ska ses som ett tillstånd utan mer som en krävande process där egna föreställningar och värderingar kopplas bort, till förmån för en annan persons existerande värld. Han menade vidare att empati är ett av de mäktigaste redskapen när individer använder sig själva i olika relationer, samt en viktig faktor för förståelsen av personlighetens dynamik, dess förändringar och beteende.

I den vetenskapliga litteraturen beskrivs empati av en mångfald olika aspekter och därför talas det om begreppets komplexitet (Holm, 2001). Trots att det inte finns enighet kring definitionen av empatibegreppet menar Håkansson (2006a) att gemensamt för de flesta definitioner är att kunna känna, uppleva och dela eller förstå en annan individs upplevelser av världen. Med tanke på empatibegreppets varierande definitioner har studien i den här uppsatsen använt sig av definitionen enligt Håkansson (2006a) som fokuserar på förståelse, bry sig om och känna med personen i en specifik situation. Till skillnad mot tidigare definitioner är detta en definition som beskriver empati som ett flerdimensionellt fenomen, det vill säga att det innefattar flera olika aspekter av tidigare definitioner (Håkansson Eklund, 2006b). Håkansson Eklunds studie resulterade i att empati innehåller fyra olika komponenter: personen har förståelse för motpartens situation och känslor, motparten upplever en eller flera känslor, personen kan känna igen sig i motpartens situation genom egna erfarenheter och personen har omsorg om motpartens välbefinnande. Dessa komponenter uppstod då individen såg motparten som ett subjekt och inte som ett objekt. Håkansson och Montgomery (2003) menar att empati inte bara handlar om empatisörens egna upplevelse, utan mer om ett mellanmänniskt fenomen mellan den som känner empati och dess objekt. Genom att studera empati ur de båda perspektiven drog de slutsatsen att empati handlar om att empatisören förstår situationen för den som empatiseras, genom att koppla situationen till en liknande upplevd situation. Hur kommer det sig att individer känner mer empati för vissa än för andra? Olika studier (Batson, Håkansson Eklund, Chermok, Hoyt, & Ortiz, 2007; Håkansson Eklund, 2006b) har visat att empati är situationsberoende. Vidare visade det sig i studien av Håkansson och Montgomery (2003) att en person kände mer empati för motparten då situationen var negativ. För att motparten ska få så mycket empati som möjligt ska motparten alltså ses som ett subjekt samt befinna sig i en besvärlig situation. Trots att empati är ett svårtolkat begrepp att föreställa eller studera har forskare bevarat intresset eftersom det har en viktig funktion i en individs dagliga tillvaro. Empati främjar samarbete och förenar individer till att kommunicera på ett relevant sätt. Eftersom empati är ett multidimensionellt fenomen påverkas individers attityder, beteenden och känslor av det. Forskarna menar att det som

mestadels förknippas med empati är ordet känslighet vilket betyder att en individ går in i en annan persons inre känslor och involverar sig själv i dennes idéer och tankar.

I sin artikel skriver Klis (1997) att de som förstår att andra individer har olika tankar och åsikter och att kunna sätta sig in i den andres situation har ett så kallat perspektivtagande. Vidare anser Klis att ansvarsfullhet, det vill säga att kunna förstå en annan individs känslor och samtidigt vara medveten om sina egna, är en sorts uppvisad empati.

Framförallt anser Holm (2001) att begreppet empati i dagens samhälle blivit erkänt inom kliniska områden som sjukvård, psykoterapi, socialvård samt undervisning. Den empatiska förmågan som den professionella innehar är en viktig funktion för den som söker hjälp. Den hjälpsökande kommer därmed att känna sig trygg i den professionelles närvaro. Inom skolväsendet har detta länge varit en viktig funktion.

Studier som gjorts på lärare med en förmåga att visa en hög empati för barnen har visat att dessa barn är duktigare i skolan. De barn som inte känt av empatin och förståelsen av läraren visade sig inte vara lika duktiga (Rogers, 1975). Studier har dessutom visat att lärare med hög grad av empatisk förmåga har ett samband med att barn skolkar mindre, har färre beteendeproblem, är mindre förvirrade och har bättre betyg i skolan (Morgan, 1984). Vidare skriver Williams (1989) att professionella yrkesverksamma förmodas vara bra på att hantera känsliga situationer då de bemöter barns speciella behov, annars kan det leda till hälsoproblem hos de professionella längre fram i tiden. Detta medför att empati har en viktig funktion hos pedagoger och därför har den här undersökningen intresserat sig för förskolepedagoger som målgrupp.

Hur uppstår empatin hos individer

Tidigare forskning har visat att självkänsla kan främja ett empatisk beteende (Davis, Conklin, Smith, Luce, 1996). Davis et al. studie gjord hos studenter visade att en kännedom om sig själv var av vikt för att kunna sätta sig in i en annan människas inre värld. Liksom Davis et al., anser Holm (2001) att individer som har en kapacitet att visa empati har detta på grund av erfarenhet av andra och sin egen självkännedom det vill säga hur starkt en individ känner sig själv. De som arbetar inom professionell verksamhet måste ha en stark självkännedom och därmed vara medvetna om de egna känslorna och behoven. Den professionella måste kunna hantera svåra situationer och veta vad han eller hon ska göra när han eller hon hamnar i en besvärlig situation, menar Holm.

Den empatiska förmågan som många individer har i dagens samhälle bildas genom träning i empatiska miljöer till exempel genom passiva interaktioner det vill säga genom att lyssna på när en individ pratar. Han menar även att förmågan kan förändras successivt till det bättre genom åren. Genom att en person blir bemött med empati av andra individer bygger denne upp en förståelse av sig själv, det vill säga i och med att personen blivit bemött av empati, samt vuxit som människa, kommer personen själv ha större möjligheter att ge empati till någon annan (Roger, 1975).

Genom att framkalla empati visade Batson, Chang, Orr och Rowland (2002) att positiva effekter angående attityder och hjälpsamt gentemot medlemmar i en stigmatiserad grupp kunde uppnås. Författarna framkallade empati genom att deltagarna i studien uppmanades att sätta sig in i en annan persons situation, vilken i detta fall var en missbrukare.

Vidare anser Öhman (2003) att det som påverkar graden av empatisk förmåga har att göra med biologiska skillnader, könsskillnader och även individuella skillnader såsom personlighet och temperament. Hon menar att hälsan är av stor vikt för hur individer hanterar sin empati

gentemot andra individer, det vill säga när en individ mår bra är det lättare att vara empatisk mot andra.

Definition av stress i arbetslivet

Lazarus och Folkman (1984) definierar stress som när en individ upplever att påfrestningarna som hon eller han är utsatt för överstiger den egna förmågan att hantera dessa. Författarna har koncentrerat sig på individen samt miljön och hur individen bedömer problemets omfattning. Stresshantering kallas med ett annat ord för coping, vilket är en process där individen aktivt tar itu med, eller är passiv till, en stressfull eller hotfull situation. Stress kan även ses som en stimulus som vi reagerar på, till exempel en hotfull situation eller om det sker förändringar i omgivningen.

I den här studien kommer stress att omfattas av personalens sömnsvårigheter, personalens uppfattning av stressymptom kopplat till arbetet samt personalens upplevda utveckling i arbetet. Det är samma innebörd som Engström, Ljunggren, Lindqvist & Carlsson (2006) använde sig av i sin studie hos personalen som arbetade inom äldreomsorgen.

Individer utsätts allt oftare för stress, utmattning, depression och utbrändhet i arbetslivet (Denollet & De Vries, 2006). När dessa tillstånd pågått en längre period i arbetet och bryter ut kan det få allvarliga emotionella och fysiska konsekvenser vilket kan leda till hälsoproblem. När stress var ett faktum visade det sig att individer presterade sämre i arbetet.

Stressen kan eventuellt orsakas av individens förmåga, alternativt oförmåga, att anpassa sig till förändrade krav inom sitt yrkesutövande, det vill säga arbetskraven, kontroll över arbetet samt förmågan att styra sina egna arbetsuppgifter kan vara underliggande faktorer till att individer känner sig stressade. När stressen pågått under en längre period i arbetet kan det leda till utbrändhet vilket betyder att individen blir emotionellt utmattad som i sin tur betyder att personen har brist på energi, kvarvarande trötthet och känner sig hjälplös (Fernet, Guay & Senécal, 2004).

De positiva och negativa dimensionerna dominerar när det talas om stress. När den positiva affekten framträder menar Watson (1988) att individen njuter av miljön det vill säga den positiva affekten av stress artar sig i att individer känner sig entusiastiska, energiska, pigga och bestämda. Motsatsen till detta är de individer som visar sig ha negativa affekter. Dessa individer har humörsvängningar, är nervösa, rädda, arga och hånfulla. Vidare skriver Malmström och Nihlén (2002) att det under flera år har gjorts försök att definiera både positiv och negativ stress, men inget förslag har antagits som standard. De flesta är dock överrens om att positiv stress tillhör stimulerande, utvecklande och hälsofrämjande utmaningar medan negativ stress ses som skadligt, nedbrytande och sjukdomsutlösande (Malmström et al., 2002).

Forskarna Karasek och Theorell (1990) har genom sin forskning utvecklat en modell som fått namnet krav-kontrollmodellen, som är en modell över den fysiska och psykiska hälsan på arbetsplatsen. Författarna menar att det finns fyra typer av jobb beroende på grad av krav på arbetet och egenkontroll över arbetet. Det första är jobb med hög anspänning det vill säga när höga krav ställs på jobbet samtidigt som det saknas tillräckliga kvalifikationer hos arbetaren att kontrollera och påverka arbetet. Det andra är effektiva jobb, det vill säga när höga krav ställs på jobbet samtidigt som det finns tillräckliga förutsättningar att kontrollera kraven. Det tredje är passiva jobb och det är när låga krav ställs på jobbet samtidigt som det saknas förutsättningar att påverka. Det fjärde och sista är jobb med låg anspänning; låga krav ställs på jobbet samtidigt som arbetaren har förutsättningar för att kontrollera jobbet.

Studier som gjorts av Studenski och Barczyk (1989) visade att kolgruvearbetare som var stressade ofta led av större antal sjukdomar. Dessa två forskare har kommit fram till att det kan vara arbetstillfredsställelsen som är avgörande för att individer känner sig stressade i arbetslivet. Forskarna visade att de individer som uppvisade en hög grad av stress hade en låg grad av arbetstillfredsställelse och att individer med en låg grad av stress uppvisade en hög grad av arbetstillfredsställelse och trivdes bra i arbetet.

En annan studie gjord hos personalen som arbetar inom äldreomsorgen i Sverige visade att personalen som var nöjda med arbetsbelastningen, samarbetet, förväntningar, krav, personliga utvecklingen samt inre motivationen bidrog till att de kände sig mindre stressade i arbetet (Engström, Ljunggren, Lindqvist & Carlsson, 2006).

Stress hos lärare och förskolepedagoger

Att vara lärare är ett krävande jobb där de intensivt måste visa engagemang. Dagligen uppstår svårigheter där de kan känna sig stressade på grund av administration, disciplinering av elever eller alldeles för låg lön. Under dessa svåra förhållanden väljer vissa att lämna sitt läraryrke, men trots det är det många som brinner för sitt yrke och fortsätter arbeta som lärare. Forskare har uttalat sig om att de som brinner för sitt yrke och visar allt för mycket engagemang och passion för sitt jobb kan till slut drabbas av utbrändhet (Carbonneau, Vallerand, Fernet & Guay, 2008; Judge, Thoresen, Bono & Patton, 2001).

R. J. Mykletun och A. Mykletun (1999) skriver i sin artikel att det har under långt tid gjorts undersökningar hos lärare och deras relation mellan stress och hälsoproblem. R. J. Mykletun och A. Mykletun fann hos norska grundskolelärare att en låg upplevelse av den egna yrkeskompetensen bland lärare ofta resulterade i utbrändhet. När en lärare hade kontroll över sin yrkesroll hade den också förmågan att kontrollera sin stressnivå, ju större känsla av kompetens desto lägre grad av stress tenderade lärarna att uppleva. R. J. Mykletun och A. Mykletun pekar dock på att det som oftast leder till en lärares tidiga uttåg ur sin yrkesutövning är just lärarens syn på den egna kompetensnivån samt hur denne individ lyckas hantera de uppgifter som ingår i yrkesrollen. Vidare har deras studie baserats på deltids respektive heltids anställda och kommit fram till att de som arbetar deltid, och har mer tid för privatlivet, upplever sig vara mindre stressade i arbetet än de som arbetar heltid.

Forskare som Kelly och Berthelsen (1995) har i sin studie, gjord hos förskolepedagoger i Australien, mätt deras upplevda grad av stress och kommit fram till vad som mestadels stressar dem i arbetet. Resultaten visade att förskolepedagoger oftast kände sig stressade över att tiden inte räckte till när något var planerat med barnen. Mestadels berodde det på att andra saker dök upp och störde den planerade tiden såsom att telefonen ringde oavbrutet, samtal med föräldrar och att möta ett barn med speciella behov. Förskolepedagoger anser att ett barns behov är av stor vikt att tillfredsställa och att det inte får undanröjas, de bör utveckla barnen på ett emotionellt, socialt, fysiskt samt kognitivt sätt. Vidare känner pedagogerna sig stressade av uppgifter som inte ingår i arbetet, till exempel det administrativa, stopp i toaletten, personalmöten som tar för mycket tid, personalens egna behov såsom att hitta en balans mellan arbetet och privatlivet, samt konflikter mellan personalen.

Arbetstillfredsställelse och dess definition

När individer arbetar inom hjälpande yrken som till exempel inom skolväsendet är arbetstillfredsställelsen hos lärare en viktig aspekt för att lärandet ska bli så bra som möjligt. Forskning har fokuserat på lärare och hur tillfredsställda de är med sina arbeten. Längre har det ansetts att det bör läggas stor vikt vid att se efter lärarens arbetstillfredsställelse då den har en koppling till arbetsprestationen (Hulpia & Devos, 2009). Studier som gjorts hos lärare och förskolelärare av olika forskare i Norge, Belgien och England (Hulpia & Devos, 2009; Kelly & Berthelsen, 1995; R.J. Mykletun & A. Mykletun, 1999) visar att arbetstillfredsställelsen är tillfredsställande.

Lockes (hämtat från Hulpia & Devos, 2009) definition av arbetstillfredsställelse ses som, den som arbetar känner lust och positivitet för sitt jobb då de uppfyller och fullkomligt värderar arbetet högt och ser det som ett viktigt behov i arbetet. I en studie gjord av Engström et al. (2006) om relationen mellan arbetstillfredsställelse och den upplevda graden av stress hos personalen inom äldreboende definierar författarna arbetstillfredsställelse på följande sätt: arbetsinnehåll, självständighet, tillväxt/utveckling, ekonomisk belöning, marknadsföring, övervakning, kommunikation, medarbetare, meningsfullhet, arbetsbelastning och krav i arbetet. Utifrån Engström et al. (2006) artikel bygger denna undersökning till största delen på deras definition av arbetstillfredsställelse.

G. Kaufmann och A. Kaufmann (2005) skriver att arbetstillfredsställelse skapas genom hur intressant ens arbete är, hur goda de sociala relationerna är och hur självständigt och flexibelt en individ utför sitt arbete. Det kan även handla om lön och extraförmåner. Arbetstillfredsställelsen behöver inte endast handla om att nå ett mål utan även om att kunna må bra på sin arbetsplats.

G. Kaufmann och A. Kaufmann (2005) definierar arbetstillfredsställelse som en attityd. Med det menar författarna att inom yrkesverksamheten har individer så kallade arbetsattityder som kan bestå av en känslomässig (affektiv) komponent det vill säga medarbetarnas känslor för arbetet, kognitiv komponent det vill säga arbetets innebörd och meningsfullhet samt beteendekomponent det vill säga intention med arbetet, till exempel om denne ska säga upp sig eller inte. Det är ofta den affektiva komponenten det talas om när det rör sig om arbetstillfredsställelse. Detta infinner sig när känslorna individen har för sitt arbete till största delen är positiva. Är känslorna däremot negativa betecknas detta som arbetsmissnöje. Samma författare beskriver två övergripande faktorer vilka bidrar till arbetstillfredsställelse: organisations- och individfaktorer. Till den organisatoriska hör bland annat den totala arbetssituationen och arbetskaraktäristika. Hackman (hämtat från G. Kaufmann & A. Kaufmann, 2005) delar upp dessa arbetskaraktäristika i en modell med fem komponenter: uppgiftsvariation, uppgiftsidentitet, uppgiftsbetydelse, autonomi och feedback. Ytterligare organisationsfaktorer omfattar ledning och handledning, fysiska arbetsbetingelser, lön, belöning och befördran samt social påverkan. Till individfaktorerna räknas värderingar och personlighet.

Undersökningar gällande relationen mellan arbetstillfredsställelse och arbetsprestation är ett av de mest utforskade ämnena inom organisatorisk verksamhet (Judge et al., 2001). Liksom G. Kaufmann och A. Kaufmann (2005) anser Judge et al. att det är attityder hos personalen som leder till hur individer beter sig på arbetet. Judge et al. menar att bra prestation i arbetet leder till god arbetstillfredsställelse. Judge et al. har genomfört en kvalitativ samt en kvantitativ undersökning i syfte att ta reda på förhållandet mellan arbetstillfredsställelse och prestation. Resultatet visade att begreppen påverkar varandra på olika sätt men uppvisade en svag men icke-signifikant korrelation. Effekten påverkades av någon utomstående variabel såsom grad av autonomi, belöning, feedback men även av

individens personliga egenskaper. En av de viktigaste aspekterna av dessa fenomen är sannolikt sambanden med tendensen att stanna kvar i arbetet. De aspekter som visar att arbetstillfredsställelsen är låg påvisas bland annat genom frånvaro och undandragande.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien var att undersöka om empatisk förmåga, stressupplevelse och arbetstillfredsställelse är signifikant relaterade med varandra hos förskolepedagoger. Studien har följande frågeställningar: (a) Finns det ett samband mellan grad av empati och grad av stressupplevelse i arbetet? (b) Finns det ett samband mellan arbetstillfredsställelse och grad av empati? (c) Har förskolepedagoger med hög grad av stressupplevelse en låg arbetstillfredsställelse?

Det fanns även intresse för att undersöka om bakgrundsvariablerna ålder och verksamhetsår inom yrket hade någon betydelse för empatisk förmåga, stressupplevelse samt arbetstillfredsställelse.

Metod

Deltagare

För att få deltagande till studien gjordes ett tillgänglighetsurval. Totalt 96 enkäter delades ut till förskolepedagoger på nio olika förskolor i Södermanland och totalt 73 enkäter samlades in av undersökningsledaren. Det generella bortfallet kom att vara 23 enkäter och inget partiellt bortfall ingick i undersökningen. I studien omfattar begreppet förskolepedagoger såväl behöriga, det vill säga de som hade en förskoleutbildning, medan de obehöriga pedagogerna inte hade förskoleutbildning utan endast grundskoleutbildning eller gått på komvux. De behöriga var 48 förskolelärare medan de obehöriga var 25 förskolelärare. Kökspersonal ingick inte i studien då det ansågs att de inte arbetade med barnen vilket studiens undersökning baseras på. Antalet kvinnliga deltagare som ingick i studien var 69 medan det manliga deltagandet var 4. Deltagarna var mellan 20-73 år gamla, ($M = 41.4$, $SD = 13.9$). Deltagarna hade arbetat som förskolepedagog (såväl de behöriga som obehöriga) mellan 1 år till 52 år ($M = 14.6$, $SD = 12.2$). Ingen ersättning utgick för deltagande i undersökningen.

Material

Studien utformades som en kvantitativ enkätundersökning. Undersökningens material bestod av enkäter som, i pappersform, distribuerades till de deltagande. Ett missivbrev användes som försättsblad till enkäten. Enkäten bestod av fyra delar. Del ett bestod av *bakgrundsvariablerna* kön, ålder och yrke/befattning samt antal verksamma år inom yrket.

Arbetstillfredsställelse. Del två bestod av 49 frågor som mätte arbetstillfredsställelse, genom ett vidareutvecklade mätinstrument utarbetat av Engström et al. (2006). Den första versionen av mätinstrumentet konstruerades av Ljunggren (1998). Därmed gav Engström et al. det vidare utvecklade instrumentet ett nytt namn, Satisfaction with Work Questionnaires

(SWQ). Exempel på frågor som förekom i enkäten: Hur ofta förekommer det i Ditt arbete att? - arbetet känns meningsfullt, - arbetet ger Dig möjlighet att förbättra Dig, - arbetet stimulerar Din personliga utveckling. Svartalternativen löd: 1 (*aldrig*), 2 (*Sällan*), 3 (*Ibland*), 4 (*Ganska ofta*), 5 (*Mycket ofta*). Hur ofta får Du uppskattning från? – barnen, - från överordnade, - från den egna personalkategorin, - från underordnade, - från barnens föräldrar. De 49 frågorna bildade tillsammans indexet Arbetstillfredsställelse och visade hög reliabilitet, Cronbachs alfa var .72.

Stressupplevelse. Del tre bestod av 19 frågor som mätte graden av upplevd stress som konstruerats av Engström et al. Exempel på frågor som förekom i enkäten: Hur ofta inträffar det? - att Du oroar dig för hälsorisker i Ditt arbete, - att Du får ont i magen eller ont i huvudet av ditt arbete, - att Du känner Dig spänd på grund av Ditt arbete. Svartalternativen löd: 1 (*Mycket ofta*), 2 (*Ganska ofta*), 3 (*Ibland*), 4 (*Sällan*), 5 (*Aldrig*). Svartalternativen för arbetstillfredsställelse och upplevd grad av stress poängsattes med en fem-poäng skala. Eftersom det färdigtablerade instrumenten vände sig till vårdare inom äldreomsorgen ersattes ordet ”patient” till ”barnen” i den här undersökningen. De 19 frågorna bildade tillsammans indexet stress och visade hög reliabilitet, Cronbachs alfa var .90.

Empati. Den fjärde och slutliga delen av enkäten mätte empatisk förmåga där deltagarna fick läsa tre fiktiva berättelser som handlade om barn, som ansågs vara sammansatt av lagom starka inslag för att väcka empati hos förskolepedagoger. Det etablerade instrumentet som användes var en empatiskala konstruerad av en D-student vid Mälardalens högskola, (Persson, 2010). Den första fiktiva berättelsen med undantag för vissa förändringar var likt Perssons fiktiva berättelse medan de andra två berättelserna konstruerades av undersökningsledaren. Respondenterna fick därmed skatta sina känslor för barnet i den direkta situationen. Deltagarna skattade på en skala 1 (*inte alls*) - 7 (*extremt*) i vilken grad de kände olika känslor för barnet i historien. Det var sammanlagt 16 känslor, där sex stycken exemplifierade empati: berörd, deltagande, sympati, medlidande, medkänsla och omsorg. Anledningen till att det användes tre fiktiva berättelser i studien var att öka dess interna reliabilitet. De sex känslorna tillsammans bildade indexet empati och visade hög reliabilitet, Cronbachs alfa var .87.

Procedur

Undersökningsledaren tog personligen kontakt med arbetslagsledare på nio förskolor via telefon och tillfrågade om de var villiga att ingå i en enkätundersökning. Studiens syfte förklarades och det viktigaste ur missivbrevet beskrevs bland annat att studien endast var till för forskningssyfte. Det förklarades att enkäten tar cirka 10 minuter att besvara och att deltagandet är frivilligt. För att garantera anonymitet och för att deltagarna inte skulle känna obehag till följd av sin medverkan informerades arbetslagsledarna noggrant i telefon (och i missivbrevet) att ett kuvert skickas med till varje enkät där deltagarna ombads att efter att ha besvarat enkäten lägga in enkäten i kuverten och förseglar den noggrant. Vidare kom undersökningsledaren och ansvarig pedagog överrens om träff för utlämning samt hämtning av enkäterna. Även där informerades undersökningsledaren angående proceduren med enkäterna. Deltagarna hade en vecka på sig att besvara enkäten antingen på arbetsplatsen eller hemma. Deltagarna informerades också om att det gavs möjlighet att ta del av uppsatsen om de önskade.

Resultat

Innan studiens huvudresultat redovisas medelvärden, standardavvikelser, minimi- och maximivärden samt stickprovets storlek på respektive variabel (se Tabell 1).

Tabell 1

Medelvärden (M), standardavvikelser (SD), minimi- och maximivärden (min-max), stickprovets storlek (n) på respektive variabel, arbetstillfredsställelse (AF), stressupplevelse (ST) och, - empati (E)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min-Max</i>	<i>n</i>
Arbetstillfredsställelse (AF)	3.54	(0.33)	1 - 5	73
Stressupplevelse (ST)	2.93	(0.52)	1 - 5	73
Empati (E)	5.64	(0.72)	1 - 7	73

Not. AF varierade mellan 1 (Aldrig) - 5 (Mycket ofta/Mycket stor/Mycket goda/Mycket bra), där 1 betraktades som mycket låg arbetstillfredsställelse och 5 som mycket hög arbetstillfredsställelse. ST varierade mellan 1 (Aldrig) - 5 (Mycket ofta) där 1 betraktades som mycket låg stress och 5 som mycket hög stress. E varierade mellan 1 (inte alls) - 7 (extremt) där 1 betraktades som extremt lite empatisk och 7 som extremt mycket empatisk.

För att testa frågeställningarna genomfördes tre Pearson korrelationstest för att klargöra eventuella samband mellan arbetstillfredsställelse, stressupplevelse samt empatisk förmåga hos förskolepedagoger. Tabell 2 visar Pearson korrelationer mellan indexerade variabler och bakgrundsvariabler.

Tabell 2

Pearsonkorrelationer mellan indexerade variabler, bakgrundsvariabler och deskriptiv statistik

Index	1	2	3	4	5	<i>M</i>	<i>SD</i>
1. Total Empati	.87						
2. Total Arbetstillfredsställelse	.26*	.72					
3. Total Stressupplevelse	-.15	.07	.90				
4. Verksamhetsår	.07	.15	-.18	-		14.6	12.2
5. Ålder	.09	.09	-.18		-	41.38	13.8

Noter. Cronbachs alfa i diagonalen för indexerade variabler som mäter den interna reliabiliteten. Antal = 73. Dubbelsidig prövning

* $p < .05$

Relationen mellan empati och stressupplevelse undersöktes genom Pearson korrelationstest. Resultaten visade svag negativ men icke-signifikant samband mellan de två variablerna. Studieresultatet mellan empati och arbetstillfredsställelse visade ett svagt positivt signifikant samband. Relationen mellan stressupplevelse och arbetstillfredsställelse visade ett icke-signifikant samband.

Vidare väcktes intresse för ytterligare analysera om deltagarnas verksamhetsår som förskolepedagog och dess ålder då det genomfördes två Pearson korrelationstest. Variationsvidden för verksamhetsår låg mellan 1 - 52 år. Inga signifikanta samband fanns mellan arbetstillfredsställelse och verksamhetsår, stressupplevelse och verksamhetsår eller mellan empati och verksamhetsår.

Variationsvidden för ålder låg mellan 20-73 år ($M = 41,38$, $SD = 13,80$). Det fanns inga signifikanta samband mellan ålder och arbetstillfredsställelse, stressupplevelse och ålder eller mellan ålder och empati.

För att se vilka av variablerna empati och stressupplevelse som bäst kunde predicera arbetstillfredsställelse utfördes en standard multipel regressionsanalys. Resultaten visade att 8% av variationen i arbetstillfredsställelse kunde förklaras av variablerna empati och stressupplevelse $F(2, 69) = 2,98$, $p = ns$. Detta är en väldigt liten variation. Utifrån de två oberoende variabler visade det sig att empati var den största signifikanta prediktorn för arbetstillfredsställelse ($b = .28$, $p < .05$), medan stressupplevelse gav en icke-signifikant prediktion på ($b = .11$, $p = ns$).

Diskussion

Den föreliggande studien avsåg att undersöka om det förelåg en relation mellan arbetstillfredsställelse, stressupplevelse samt empati hos förskolepedagoger. Ett annat intresse som framkom under pågående studie var hur länge förskolepedagogerna arbetat inom förskola och om det hade ett samband till stressupplevelsen.

Metoddiskussion

Valet av deltagare gjordes genom ett tillgänglighetsurval. Respektive förskolors arbetslagsledare kontaktades via telefon och tillfrågades om deras förskola var villiga att delta i en enkätundersökning. I undersökningen deltog nio förskolor och det generella bortfallet kom att vara 23 enkäter. En anledning till bortfallet var personalbrist, de ansåg sig inte ha tid att fylla i ett frågeformulär. När undersökningsledare frågade om pedagogerna var villiga att fylla i enkäten hemma så var det inte en relevant fråga. En annan förklaring till bortfallet var att många förskolepedagoger med utländsk härkomst inte förstod frågorna i enkäten och därför lät bli att besvara enkäten. Detta upptäcktes då enkäterna samlades in och ansvarig pedagog påpekar detta. Eftersom 96 enkäter delades ut totalt gick det att genomföra undersökningen trots ett högt bortfall. En pilotundersökning genomfördes på en förskolepedagog för att få se hur lång tid det tog att besvara enkäten. Det uppskattades ta cirka 10 minuter att besvara enkäten. Detta ansågs av en förskola ta mycket längre tid då undersökningsledaren samlade in enkäterna, den förskolan fick ytterligare en vecka på sig att besvara enkäten. Detta för att kunna få in så många enkäter så möjligt. I undersökningen ingick såväl obehöriga som behöriga pedagoger vilket bör ses över vid framtida studier eftersom det kan ha spelat en avgörande roll i hur deltagarna besvarat enkäten. Behöriga förskolepedagoger bör ha mer kunskap än obehöriga när det gäller stresshantering med barn inom förskolan, exempelvis. De behöriga pedagogerna har en gedigen utbildning som förskolelärare och bör ha kunskap om hur pedagogerna ska handskas med barnen och därmed lättare kunna reglera stressupplevelsen. Vidare var många av pedagogerna vikarier vilket kan betyda att de inte riktigt ännu satts in i yrkesrollen vad gäller känslan till arbetstillfredsställelsen, stressupplevelsen samt den empatiska förmågan då de endast arbetat 1 år, vilket vissa hade gjort.

Det framkom under datainsamlingen att enkätundersökningen blev alldeles för omfattande för förskolepedagogerna då de inte hann med att besvara frågorna under arbetstid. Då undersökningsledaren märkte att ett antal bortfall på varje förskola var ett faktum tillfrågades

ganska omgående om förskolepedagogerna skulle kunna tänka sig ta med enkäten och fylla i den hemma. Ingen av förskolorna blev glada över det. Framöver bör konstruerandet av enkäten ses över när det gäller en specifik population såsom förskolepedagoger. Då de har ett arbete där de sköter om barn och inte har den tid att besvara en flersidig enkät tröttnar de till slut och fyller i enkäten utan att lägga ner möda och omtanke.

Resultatdiskussion

Resultaten ovan (tabell 2) visar att endast ett positivt signifikant samband i Pearsons korrelationstest kunde påvisas och detta var mellan arbetstillfredsställelse och empati. Klis (1997) undersökning gjord hos grundskolelärare samt lärare till handikappade barn visade ett positivt signifikant samband mellan arbetstillfredsställelse och empatisk förmåga.

Vidare påvisar korrelationen i den föreliggande studien en svag negativ men icke-signifikant korrelation mellan empatiska förmågan hos förskolepedagoger och stressupplevelsen. Anledningen till att det inte finns ett signifikant samband mellan dessa två variabler kan vara urvalet av deltagandet det vill säga obehöriga respektive behöriga pedagoger. De behöriga har en gedigen förskolelärarutbildning och har fått kunskap via utbildningen om hur reglering av empati och stress skall ske tillsammans med barn. Det kan vara så att de obehöriga inte har lärt sig det och om istället alla förskolepedagoger i denna studie skulle haft en förskolelärarutbildning kanske resultaten blivit annorlunda såsom signifikanta resultat istället.

Det fanns inget signifikant samband mellan arbetstillfredsställelse och stressupplevelse. Detta icke-signifikanta resultat förklaras av att förskolepedagogerna visar sig vara nöjda med sitt arbete och inte känner sig stressade i arbetet anser jag. Kanske kan detta resultat bero på det som forskarna Judge et al. (2001) kommit fram till, att det föreligger ett positivt signifikant samband mellan prestation i arbetet och arbetstillfredsställelse. Dessa förskolepedagoger anser jag, liksom det Judge et al påpekar, känner att de gör ett bra jobb med barnen och inte bekymrar sig för tråkigheter som att må dåligt på jobbet.

Resultaten visade en svag negativ men icke-signifikant samband mellan antalet verksamma år och stressupplevelse. Engström et al. (2006) redogör i sin undersökning hos personalen inom äldreomsorgen att antalet verksamma år och stress hade ett positivt samband. En möjlig förklaring till detta icke-signifikanta resultat kan vara det inte spelar någon roll hur länge pedagogerna arbetat som förskolepedagog och dess kombination till stresshantering.

Reliabilitets och validitetsbegränsningar

Ett hot mot validiteten skulle kunna vara att undersökningsledaren inte deltog vid datainsamlingen av enkäterna och därför inte kunde hjälpa till vid eventuella oklarheter. I undersökningen deltog många förskolepedagoger med utländsk härkomst och det skulle kunna ha medfört att de inte riktigt förstått frågorna i enkäten speciellt orden som fanns i empatiskalorna. Detta är en aspekt som upptäcktes under arbetets gång, vilket även påpekades av ett par förskolor vid datainsamlingen av enkäterna att många som besvarade enkäten hade svårt att förstå den eftersom många inte kunde svenska språket riktigt för att kunna sätta sig in i text och ord. Orden kan anses svåra att förstå och då kan deltagarna ha svarat genom socialt önskvärdhet. Vidare hade undersökningsledaren ingen kontroll på om deltagarna satt och fyllde i enkäten tillsammans.

Generellt visade enkätundersökningen hög intern reliabilitet (Cronbachs alfavärde). Förskolepedagogerna hade en hög arbetstillfredsställelse, låg stressupplevelse samt en hög empatisk förmåga (se tabell 1 vad som menas med hög respektive låg). Resultaten av den här studien ger inte de svar som undersökningsledaren förväntat, undersökningsledaren trodde att det skulle finnas ett positivt samband mellan stress och empati hos förskolepedagogerna men så blev det inte. Det kan bero på att undersökningens stickprov är för litet vilket gjort till att endast ett signifikant resultat framkommit. Det förväntades att resultaten av undersökningen skulle visa att ett positivt samband mellan stress och arbetstillfredsställelse hos förskolepedagoger förelåg men så var inte fallet.

Framtida forskning

Studien som genomfördes hos förskolepedagoger pekar på att det föreligger ett signifikant samband mellan empati och arbetstillfredsställelse. Då detta endast var det signifikanta sambandet som framkom av resultatet skulle det kunna vara intressant att forskas vidare på hos just förskolepedagoger. Framöver bör den här undersökningen replikeras men då bör konstrueringen utav enkäten ses över. Istället för att skapa index utav hela skalan för arbetstillfredsställelse kan index istället skapas för respektive frågekategori såsom Engströms et al. (2006) gjort i sin studie hos personalen inom äldreomsorgen. Samma sak gäller skalan för stressupplevelse och i den skalan skulle en variabel om personlighet kunna tas med då det kan vara intressant att mäta personligheten hos förskolepedagoger och hur de skattar sin arbetstillfredsställelse, stressupplevelse samt empatiska känslor.

Den här studien innehöll mestadels kvinnliga förskolepedagoger eftersom endast 4 män deltog i undersökningen kunde ingen jämförelse mellan könen göras. Vidare forskning kan vidga perspektivet på pedagogernas empatiska förmåga genom att även inkludera fler manliga förskolepedagoger pedagoger. Därmed kan även eventuella könsskillnader inom denna yrkesgrupp angående de studerade variablerna utforskas. Detta kan vara intressant med tanke på att tidigare studier (Eisenberg & Lennon, 1983; Kienbaum, 2001) visat på en högre empatisk förmåga hos kvinnor än hos män, både vid yngre och äldre år.

Slutsats

Slutsatsen som kan dras av undersökningen är att empati har ett positivt samband med arbetstillfredsställelse och inget samband med stressupplevelser. Vidare har arbetstillfredsställelse och stressupplevelser i denna undersökning inte något samband. Detta bör ses över för framtida forskning hos förskolepedagoger då en annan undersökningsmetod skulle kunna användas för att eventuellt finna fler samband mellan variablerna. Framtida forskning har inget med föreliggande studie att göra.

Referenser

- Ahn, H.J., & Stifter, C. (2006). Child care teachers' response to children's emotional expression. *Early Education and Development, 17*, 253-270.
- Batson, C. D., Chang, J., Orr, R., & Rowland, J. (2002). Empathy, Attitudes, and Action: Can feeling for a stigmatized group motivate one to help the group? *Personality and Social Psychology Bulletin, 28*, 1093-1104.

- Psychology Bulletin*, 28, 1656-1666.
- Batson, C. D., Håkansson Eklund, J., Chermok, V. L., Hoyt, J. L., & Ortiz, B. G. (2007). An additional antecedent of empathic concern: Valuing the welfare of the person in need. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93, 65-74.
- Carbonneau, N., Vallerand, R. J., Fernet, C., & Guay, F. (2008). The role of passion for teaching in intrapersonal and interpersonal outcomes. *Journal of Educational Psychology*, 100, 977-987.
- Davis, M. H., Conklin, L., Smith, A., & Luce, C. (1996). Effect of perspective taking on the cognitive representation of persons: A merging of self and other. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 713-726.
- Davis, M. H., Soderlund, T., Cole, J., Gadol, E., Kute, M., Myers, M., & Weihing, J. (2004). Cognitions associated with attempts to empathize: How do we imagine the perspective of another? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30, 1625-1635.
- Denolet, J., & De Vries, J. (2006). Positive and negative affect within the realm of depression, stress and fatigue: The two-factor distress model of the Global Mood Scale (GMS). *Journal of Affective Disorders*, 91, 171-180.
- Eisenberg, N., & Lennon, R. (1983). Sex differences in empathy and related capacities. *Psychological Bulletin*, 94, 100-131.
- Engström, M., Ljunggren, B., Lindqvist, R., & Carlsson, M. (2006). Staff satisfaction with work, perceived quality of care and stress in elderly care: psychometric assessments and associations. *Journal of Nursing Management*, 14, 318-328.
- Fernet, C., Guay, F., & Senécal, C. (2004). Adjusting to job demands: The role of work self-determination and job control in predicting burnout. *Journal of Vocational Behavior*, 65, 39-56.
- Holm, U. (2001). *Empati: Att förstå andra människors känslor*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Hulpia, H., & Devos, G. (2009). Exploring the link between distributed leadership and job satisfaction of school leaders. *Educational Studies*, 35, 153-171.
- Håkansson, J., & Montgomery, H. (2003). Empathy as an interpersonal phenomenon. *Journal of Social and Personal Relationship*, 20, 267-284.
- Håkansson, J. (2006a). Empati: Att uppleva främmande upplevelser. *Filosofisk tidskrift*, 4, 8-26.
- Håkansson Eklund, J. (2006b). Empathy and viewing the other as a subject. *Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 399-409.
- Judge, T.A., Thoresen, C.J., Bono, J.E., & Patton, G.K. (2001). The job satisfaction-job performance relationship: A qualitative and quantitative review. *Psychological Bulletin*, 127, 376-407.
- Karasek, R., & Theorell, T. (1990). *Healthy work: Stress, productivity and the reconstruction of working life*. New York: Basic Books.
- Kaufmann, G., & Kaufmann, A. (2005). *Psykologi i organisation och ledning*. Lund: Studentlitteratur.
- Kelly, A. L., & Berthelsen, D. C. (1995). Preschool teachers experiences of stress. *Teaching and Teacher Education*, 11, 345-357.
- Kienbaum, J. (2001). The socialization of compassionate behavior by child care teachers. *Early Education and Development*, 12, 140-153.
- Klis, M.J. (1997). The relation of empathy to some dimensions of teachers personality across their professional life. *Polish Psychological Bulletin*, 28, 71-82.
- Lazarus, R.S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer.
- Ljunggren, B. (1998). *Quality of health care: Patient and staff perspectives: A study of changes 1992-1996 with special reference to diagnosis related groups*. Doctoral dissertation, Uppsala University, Uppsala, Sweden.

- Malmström, C., & Nihlén, C. (2002). *Positiv stress, leda och utveckla med hälsokompetens*. Malmö: Liber Ekonomi.
- Morgan, S.R. (1984). An illustrative case of high-empathy teachers. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 22, 143-148.
- Mykletun, R. J., & Mykletun, A. (1999). Comprehensive schoolteachers at risk of early exit from work. *Experimental Aging Research*, 25, 359-365.
- Persson, M. (2010). *Batsons empatiskala på svenska*. D-uppsats, Akademin för hållbar samhälls- och teknikutveckling, Mälardalens Högskola, Eskilstuna/Västerås.
- Rogers, C. (1975). Empathic: An unappreciated way of being. *Counseling Psychologist*, 5, 2-10.
- Studenski, R., & Barczyk, J. (1989). Frequency of exposure to occupational stressors, job satisfaction and morbid states. *Polish Psychological Bulletin*, 20, 183-187.
- Watson, D. (1988). Intraindividual and interindividual analyses of positive and negative affect: Their relation to health complaints, perceived stress and daily activities. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 1020-1030.
- Williams, C.A., (1989). Empathy and burnout in male and female helping professionals. *Research in Nursing and Health*, 12, 169-178.
- Öhman, M. (2003). *Empati genom lek och språk*. Stockholm: Liber.